

HISTORISK och OECONOMISK

Beskrifning

Öfwer

SOMERO **Bockn**

Med

Wederbörandes Tilstånd /

Under

OECONOMIE PROFESSORENS och Ledamotens af Kongl.
Wasa Orden och Kongl. Swensk. Wetensk. Acad.

Herr **DOCT. PEHR**
KALMS

Inseende

Eil allmän granskning utgifwen

I Åbo Academies Stora Låro-Sal

Den 14 Majj 1774.

af

CARL PETTER BORENIUS

Lawastelänninge.

ÅBO,

Tryckt hos Johan Christopher Frenckell 1774.

Kyrko-Herden öfver Sörsamlingarne i MASKO

Wälärewördige och Höglärde

**Herr ERIC
BORENIUS.**

Min Guldaste Fader.

Den ömhet och kärlek min Guldaste Fader ständigt för mig byst, är mångfalt större, än min staplande tunga, och darrande läder dem kunna uttrycka. Utsäg därför, min Guldaste Fader, såsom ett prof af min upriktigaste barnslige erkänsla och djupaste wördnad dessa få blad, som handla om min födelseort Somero Socken, och jämtwäl på den dagen och året kommer at undergå allmän granskning, som i synnerhet påminner mig min första framkomst hit til werlden.

Med högsta bemödande och största nöje skall wara, at städse anhålla hos den milda Guden, det han täcktes til mine tjära Syskons stora hugnad och fördel uppehålla min Guldaste Fader och käraste Moder wid beständig hälsa, samt gjöra deras dagar så wäl fälla som många. Jag förblifwer med djupaste wördnad til min sista andedrägt

Min Guldaste Faders

Edmjul-lydigste Son.

CARL P. BORENIUS.

S. 1.

Somero Sockn ligger på gränsen af Åbo och Tavastehus län, emellan den 60 och 61 Norra latituds graden uti O. N. O. från Åbo. En del lyder til Säkymäki och en del til Haliko Härad. Af Röp-Städerna är Åbo närmast belägen nämligen 7 Mil; och til Tavastehus räknas 9. Mil. Norr ut gränsar denna Sockn med Tammela, emot Öster tilstötter Lojo, emot Söder Kikala och Uskela, och emot Väster berörde Uskela, jämte Nyby eller Sanct Martens Sockn. Emellan de längst aflägsne Byarne uti Öster och Väster äro 4 Mil, men uti Norr och Söder icke mer än 2. Til Åbo län höra bägge de tracter, som gränsa åt Uskela och Kikala. När lähne-gränserna först blifwit gjorde, wet man ej; men det är wist, at dessa redan före lydt under Somero, än lähnerna blifwit åtskilde. Af Åbo län äro under Somero 40 Hemman, eller 24 oförmedlade Mantal, och af Tavastehus län äro här 120 Hemman eller 60 Mantal, förutan arbetarens nybyggen wid Glasbruket, Soldat, Dragone- och andra Gårdstörpp^(a). Säterier äro i denna Sockn 10 til antalet, nämligen 8 änckla, där allenast en Dragon utvider för hwardera Rusthället, och 2 dubla berustade Säterien

(a) Af det, at en del af Socknen hörer til Åbo, en annan del åter til Helsingfors och Tavastehus Lands-Höfdinge Dömen, sker, at ofta bägge Lands-Höfdingarnas Publicationer aflunnas på en och samma Söndag här i Moder = Kyrkan.

nämnligen Hirsjärvi och Palikais, af hvilka hwardera utgjör två Dragoner. Dessa bägge, så wäl som alle andre Herregårdar här i Sockn berättas hafwa uti Drottning CHRISTINAS tid blifwit Frälse-Bönder; men wid den allmänna Reduction uti Störwördigste Ammense-Konung CARL XI:es Regerings tid miste de alla sina in och utom Sockn belågne Frälse-Hemman, i synnerhet i Lojo, som til största delen legadt under Somero Frälse-Gårdar) och blefwo til berustade Säteri-Rusthåld förbytte, under hvilka allenast nödige Auguments-Bönder lämnades at understödja de bägge anslagne Dragone Rustningarna. Åhr 1749 då Tabellwärdken först inrättades woro i hela Socknen 2058 personer, men utom Capellet 1777 sedermera har folckhopen så mycket förökad sig, at uti Moder-Kyrcklo församlingen allenast, befinnes redan wara ett antal af 2321 Själur, och i Capellet 671 (*).

§. 2.

Så wäl denna, som ock den emot Norr näst gränsfande Socknen Tammela har i fordna tider utgjordt en och samma Sockn, då Tammela varit Annexa under Somero, och bägge tillsammans haft namn af Portas, hwilket af Jordaböckerna kan inhämtas. Detta uhrådliga namn kan med alt skäl sägas hänledas af ortens läge, som då war nog kårackrigt, så at Inbyggarena, til at kunna komma til Kyrckian, woro, innan den allmänna Landsvägen blef inrättad, nödsakade at göra wägarne brukbara medelst en myckenhet Kaskwelbroar, och en sådan Bro är det som på finska heter Portas. När denna Portas Sockn blifwit fluswen och hwardera delen fädt sitt egit namn, därom äges ingen säker berättelse. Hwad det nu warande

(*) Innearande är dog en Enka ifrån Kaskisto den 16 Februarli som enligt det hon blifwit uppgifwen wid Kyrckjobokens inrättande upplyt 100 år, men efter hennes egen och folckets enhälliga berättelse skall hon varit 115 år gammal.

rande Socknens namn Somero angår, så är det nog sannolikt at samma namn Somero, eller såsom det förr hette Sommarå (a) har upkommit redan då, när Finland kom under Swenskt lydnad. Någre Finnar kalla wäl grus och klappersten Somero; men som sådant finnes nästan ingenstädes i Socknen (b), så är icke troligt at det har kunnat gifwa anledning til detta namn. Säkraft tyckes kunna påstås at de Swenske welat låmpa namnet efter ortens belägenhet, och i sådant affende har näpveligen någon ting kunnat finnas tjänligare än Sommarå, ty en Å, som på många ställen är mycket smal, på andra åter utgör någorlunda breda siöar, löper igenom hela Sockn, hwar dan den sedan tager sin wäg genom Sanct Märten's Sockn, och så widare, tills den ändteligen uti Pemar Sockn faller uti en wik, hwarifrån den sedan flyter ut i hafwet. Dessa siöar med de därtill hörande smalare watudrag gifwa denna Somero Sockn en behagelig utsigt, samt bidraga icke ringa til dess förmon, det är därföre icke underligt at icke allenast en stor del af allmogen, utan och alla de förnämsta at Socknens inbyggare hafwa satt sig neder at bo wid siöstränderna. Ännu ett annat Socknens fordna namn, är Murila. Af Jordböckerna kan inhämtas at en stor del af Somero Sockn, af ålder blifwit så kallad, förutan det at de näst gränsande Socknarna Uskela och Kikala ägt samma namn; Och ännu äro uti Somero 4 Byar eller 18 a 20 Hemman, som gränsar til Kikala Sockn, hwilka hafwa namn af Murila lähn (c). De gam-

la

2 2

la

(a) De i Moder-Ayrdan befunteliga gamla Skrifter utwisa at Sockn förr blifwit kalladt Sommarå, men som det faller lättare at nämna Somero, så har och den ändring uti Skrifwande blifwit gjord.

(b) Eburu man reser Somero igenom, så finner man dock ej på något ställe Grus eller Klappersten, utan allenast wid en backa, Sedder om Palikais-bron; ty lör altså deras mening ej kunna gillas som mena at hela Socknen af en så ringa plan sitt namn sådt.

(c) Det menes at dessa Åboer warit Frälse-Bönder under en Herregård i Uskela, som haft namn af Murila (där nu en Bondeby allenast finnes) och därför blifwit sålunda kallade.

la säga: (men om det är mer eller mindre grundat wet jag icke), at en betydande Man som bodt i Uskela, har uti Påf-
wedömmets tid blifwit twungen at bygga tre Kyrckor, til at
därigenom försöna ett ganska grott brätt. Twänne af dessa
Kyrckor hafwa blifwit upsatte uti Uskela, nämligen Salo och
Sanct Bertels Capell och den tredje finnes uti Haliko. Här
af är nu låte at finna orsaken därtill, at flera Socknar eller
åtminstone en del af dem befunnit ett och samma namn. Ty
ingen ting är sannolikare än det, at alla Gårdar och Hemman,
som tillhördt denna Herren, tillsammans tagne utgjordt lika såsom
ett särskildt lähn, hwilket har sitt eget namn.

§. 3.

När den första Kyrckja blifwit funderad i Somero kan
ej med någon wishet sägas. 3 fordna tider då Tammela wa-
rit Annex eller Capelgjäld under Somero (a) har Kyrckjan
stått i Portas by, hwilket gamla Rudera skola intyga. Lika
sivist är ock det, när den Kyrckjan, som varit i Somero för den
nu warande blifwit upbygd. Denna Kors- Kyrcka, som här nu
står, är af Trä upbygd år 1665 på samma ställe som den för-
ra. Sacrestian som består af Sten är uhrigammal (b). Klock-
stapelen är bygd år 1687, i den gamlas ställe, som war fyr-
kantig med litet Torn, och bles nedtagen redan den 6 Aprill
år 1768; Kläckorna äro äfwen uhrigamma; ty af Biskop Mar-
tini

(a) Detta kan af Biskop Martini Skyttes Resolution af år 1544 d;
11 Decemb. astagas; hwaraf en copia af Probstens och Kyrckio-
Herden Hammarman, finnes i Somero Kyrcka. Denna Resolution säger at när
Wälbemålte Biskop, war på sin Visitation i Somero, hafwa 3 Bänder
af Bertula-By sökt at återfå en Ång Munitu kallad, som ligger innom
Tammela Sockn, förbehårandes det denna Ång då redan kommit under So-
mero, då Tammela varit såsom Annexa, eller Capellegjald under Somero.

(b) När denna Sacrestian är upmurad kan man icke få weta, dock
är det wist at den är äldre än den nu warande Kyrckan, hwilket af de tiz-
ders Kyrcko-Åskuingar kan slutas,

tini betyg af den 11 Decemb. 1544 kan inhämtas, at då en af dessa Kläckor efter Konungens befallning til Rikets gjalds betalning skulle tagas bort, hafwa samtliga Sockne-Männerna den inlöst för CXXX. mr. Penningar. Eljest står denna Kyrckjan rätt mitt i Sockn; och ehuruwäl utom Kyrckiegården är idel lersjord så finnes dock intom Kyrckjogården intet annat än sand, ord.

S 4.

Den Kyrckjan som är i Capellet, har ifrån första början blifwit kalladt Sommarnäås, somwäl uti Kongl. Resolution af den 31 Augusti 1688. Detta namn har den ej allerast fädt af det wackra näås, på hwilket den wid en wif på Östra sidan af Painio Sjöstranden står, utan ock af en Herregård, som ligger i Wäster om samma Sjöstrand, och har redan för än denna Kyrckjan blef upfatt, haft namn af Sommarnäås-gård. (c) Hw älså troligast at Wälb. Herr Hwersten And. Munck som varit Herre til denna Gård, och af Hans Kongl. Maj: utwärdad tilstånd at så en Capell-Kyrcka, som för des lika nöjsamma situation fädt namn af Sommarnäås Capell fennice Somerniemen Cappeli. Emedan hela denna tracten af ålder äfwen haft det namnet Ylistaro; så har denna Kyrckja ock fädt namn af Ylistaro Capell. Huru hafwer denna Kyrckja uti det Högwördiga Dom-Capitlet foedom blifwit bekant, under namn af Naara Capell, hwilket måste hafwa härstammat af det tåmmeligen stora moraset Naaran suo, som ej är långt ifrån Kyrckjan (d).

23

Den

(c) Detta ses så wäl af de gamla Kyrcko=Ödcker som ock af då warande samma Gårdsägare, Herr Hwerste Muncks Adelige Wapn, där Wälbemålte Herre, kallas Herre til Sommarnäås ic. Denna Gård har af ålder varit en Bondeby, och tillika burit namn af Palikais såsom den ock ännu i gemen så kallas.

(d) Det namnet Naaran suo hålles före där af hafwa kommit, at en Barnamödrerska blifwit i detta Kärr nedgräfwen, och såsom det Finska ordet Naara betyder en lös Qwinsperson, så hafwa ock Capell=boarna med mycket misnöje hört deras Kyrckja med detta leda namn nämnas,

§. 5. Denna Capels, Kyrckjan skall wara funderad år 1682, såsom gamla Mån wid Capellet det weta säga, och des utom finnes detta årtal i Sacrestie wäggens uttre sida djupt inristadt; I förstone war den ej ansedd för någon ordentelig Kyrckja, e medan den utan wederbörlig Kongligit tilstånd war upfatt (e). År 1731 blef denna Trå, Kyrckan som är forkantig bygd, nedtagen och å nyo reparerad. In til år 1745 war här allenast en enda Kläckä och den mycket liten (f), men år 1746 blef denna Kläckä med något mer än 8 Lisp. tillsats ömguten och des utom köpte samteliga Församlingens Ledamöter en annan Kläckä samma tid af 13 Lisp. wigt. Uppå Högwälbörne Herr Hfwersten och Vice Lands, Högdingen Carplans befallning, blef til dessa bögge Kläckor år 1749 en ny och fullkomlig Kläckstapel upbygder 30 a 40 alnar ifrån Kyrckjogården.

§. 6.

Så mycket man af Kyrckans Handlingar kunnat inhämta, hafwa följande här warit Kyrckjo-Herdar. Den förste Kyrckjo-Herdens namn man finner uptecknad, är Herr Greger, som uti ett undersöknings Bref af den 11 Decemb. år 1544 nämnes för Kyrckjo-Herde; men huru lång tid Han förut blifwit Pa-

(e) Hwilket år Herr Hfwerste Munck utwärdat Konungens tilstånd, kan man ej med wisshet säga. År 1683 har det ej än haft detta privilegium, som kan ses af Sal. Doct. och Biskopens Johan Gezelii skrifwelse af den 31 Julii samma år til då warande Kyrckjo-Herde Sigfrides Laurinus, därest han berättar, det bemålte Pastor kunde under tiden tilståta at gammalt Földt finge begå i Capellet sina Salighets Medel, tilswidare författning därom kunde blifwa gjordt; och tillägger sig wara försanlåten at bewilja detta på Palikais Truns och Capell-Öbndernas trögna begäran.

(f) Ty den har fordom warit brukad på Palikais Herre-gård at ringa tillsammans Földet wid måltiderna, men sedan blifwit af Herr Hfwersten Munck skänckt til denna Capels, Kyrckja.

Pastor, kan ej med wiffhet sägas. Efter honom hafwa följande förwaltadt detta Embete: Bartholomæus Johannis tilträdde Pastoratet år 1567, hwilken jännwal år 1593 underkrefwit Concilium Upsaliense. Hans år 1595. Thomas Marci år 1610. Simon Satur år 1624. Nicolaus Magni Hammarmannus Præpositus & Pastor 1642. Hendrich Procopæus 1665. Sigtridus Laurinus år 1680. Probsten och Kyrckio Herden Abraham Juslenius år 1695. Jacob Ritz Probst och Kyrckio Herde år 1706; under den förra långwariga Nysska ofreden, förde han i åta års tid, här i Åbo Præsidium uti Consistorio Ecclesiastico, Wigde Präster, hölt Präst Môte, och förrättade på wist sätt en Biskops gïremål, hafwandes til Bisittjare några af Prästerkapet, så i Åbo Stad som från Landet dernäst omkring. Han åtnöjt under sin tid, utom Somero Pastorat, äfwen Kikala Sockn til Annexe. Hendrich Deutsk år 1741. Gabr. Welin 1744: Nuwarande Herr Probsten och Kyrckio Herden Carl Zidbeck år 1752. Pastoratet är Regalt.

Om Capellanerne i församlingen finnes här följande efter rättelse; År 1620 wid waf Clemens Raicoi. År 1636 Eric. År 1646 wid lag Philippus Marci Raumstadius. År 1667 Sigfridus. År 1689 Tragman. Denne Tragman har förestädt Syslan alternatim med Herr N. Procopæus. Tragman blef sedan år 1710 ungefär affatt från syslan, då Simon Achrenius kom i Hans ställe. År 1748 min hjäre Fader Eric Borenus, nu warande Kyrckio Herde i Masko. År 1765 Jacob Sahlsten. År 1769 Aaron Astreen som nu förwaltar den syslan. Sockne Adjuncterne som altid bodt wid Somernåås Capell, äro dessa: Simon Achrenius år 1695. Eric Linnelius 1711. Anders Nummelin 1731. Min hjära Fader ofwännämde Eric Borenus 1734. Jacob Sahlsten 1749. Georg Domander år 1765. En bör man märckia, at ehuru Capellanerne äro boende wid Moder Kyrckian och Adjuncterne wid Capellet, bära de dock bägge upp sine rättigheter

af

öfwer hela Socknen, som de ock bägge skifta med at Predika
nu wid Moder. Kyrckjan, nu wid Capellet.

§. 7.

Om denna Somero Sockns Inwånares näringsfång i gamla tider, berättar de äldste Män enhälligen, at Folcket, då här nästan öfwer allt varit nog fattigt, hwilket, förutan de allmänne Landsplågor, synes ock där af härflutit, at de i fordnare tider blifwit mera tryckte, då de varit Frälse. Bønder under Sätterierne, så ock den ringa betalning de för sine Landtproducter fingo, samt at de i gemen icke varit så slitiga arbetare som nu, ock ändteligen emedan de welat idka åtskilliga sådana näringsmedel, såsom fiske, jagande, svedjande, hwar igenom en rätt Åker, ock Ångskjöttsel, kommit at mycket åsido sättas. Således har Moder. Kyrcks Församlingens näringsfång förnämligast varit Åker, ock Kottlandsbruk, och det sednare långt ifrigare de fröit än det förre, hwilket skönjes af de wida ock slacka utmagrade bortkötade fält, som wid hwarje by finnes. Nu i sednare tider hafwa de något mera börjadt wårda sina Åkrar och Ångiar. At en del ock kunnat hafwa af det här inrättade Glasbruket någon fördel, skall uti sidsta §. omordas. Capell. boarne hafwa i äldre tider 1:o besittat sig om fiske, hwartil, utom Sjön wid Capells. Kyrckjan, den stora myckenhet af större och mindre Tråsk, som finnes i Capells Församlingen, gifwo dem anledning; men med nog ringa fördel (a); Ty i anseende til de fisk. ö. sidar här finnes, (ehuru de likwäl äro något rikare på Fisk än nedre i Socknen) bleswo de angelågnare näringsmedel derigenom försummade, 2:o hafwa en del winlagt sig om Fogel ock Bildjurs fångande, men

(a) De slags Fiskar här finnes äro förnämligast Braren, Gjäddor, något Ålar, Mörtar, Åbborar, Nors, Mudor, Girs, Lakar, Karp, Ld. jor. Desutom finnes i Capellet ett slags beshunnerliga Fiskar, hwilka til utseende mycket likna Åbborar, men äro aldeles fjällsa.

Det will ej heller båta mycket, utom det, at Åkrarna kommo därifrån genom at wanwårdas. 3:o Hafwa de anlagt någon flit wid kytjandet, hwilket något bättre lönat deras möda, än de två först nämde näringsmedlen. Äfwen hafwa de i fordna tider någorlunda lagt handen wid Lin. Hampe. samt Humle. handteringen. Hwad Åker. skötselen anbelangar, å måste den fördom warit nog lam, ty såsom de haft litet Ångar, kunde de ej heller hafwa mycket beskap, och för deras andra näringsmedel hade de liten tid at skaffa andra materialier i sina Ladugårdar til at föröka gjödselen, förutan hwilken en sandjord, sådan som deras måst öfwer alt är, ej lofwar något bröd i huset. Ut de äfwen idkadt något Tjårubränneri, derom wita de på et och annat ställe besidteliga tjårudalar. Men sedan de i en lycklig stund i disse sednare tider lämnadt de här mindre lönande födoökrokar, och låtit sin förnämsta omsorg wara, at bringa sine Ångar och Åkrar i godt stånd, så få de nu årligen inbärga wacker af Råg, Lin, Roswor något Korn och andra åkerens afkastningar; hwarföre mesta delen af Capell. boerna nu äro uti såmmeligen förmögigt tillstånd; mångens ägor eller i godt stånd satte Åker och Ång äro redan 2 a 3 dubbelt större än de förwarit. Moder. Kyrck. boerne hafwa och mera än för, börjadt besita sig om ett rått åkerbruk, dock blifwit ej än så flitiga, må ej heller igemen så wäl som Capell. boerne, ehuru jordmon i deras Åkrar och Ångar öfwer alt måst består af Ler och Lermylla, som rätt sködt altid achtas för mångfalt bättre och mera riktande än sandjord; of hwilken sidstnämde Åkrarna i Capell. länet förnämligast bestå. Med Linskötselen äro Capell. boerne äfwen ganska flitiga, så at de ofta därifrån kunna wacker föryttra; Linet så de delis i Swidieland, delis på Åkeren.

§. 8.

Denna Svefnens äboer, så wäl som de öfrige Inwånare här i Landet, hafwa fått ibland kännas wid de olögenheter, som dyrtid, skuldomar, krig, fiendens infall, stora durchmarcher, skjut

fer och pålagor, med mera, föra med sig; man will nämna några; Vid de ganska svåra 3 hungers år, som inföllo 1695, 1696 och 1697, bångade Innewånarena i denna Sockn sig någorlunda de tvänne första åren; ty år 1695 dogo här endast 35 personer, år 1696 afgingo med döden 67 personer; men det sidsta året, eller 1697 hade alt lifs uppehälle så för många blifwit alt, och hungern så tagit öfverhand, at den det året genom en ussel död borttryckte 350 personer, nämligen 191 af Mannkønnet och 159 af Qwinkønnet; följande år 1698 dogo här åter ej flera, än 35 menniskior, som man alt af Kyrckjoböckerne inhämtar. Åren 1716, 1640 och 1742, hafwa ock varit ibland de mera siukliga; ty på det första afgingo här med döden 68 personer, på det medlersta 90, och på det sidsta 61. Då dessa åren undantagas, befinnes, at de föddas antal nästan altid anfentligen öfverstiger de dödas, och på åtskilliga år är antalet af de födda dubbelt större, än de dödas, ja en och annan gång något mer än dubbelt större; så, til exempel blewo år 1731 här födda 60 och döda endast 18, år 1734 födde 41 och döde 19, år 1751 födda 70 och döda 34. År 1707 war så stor misfölytt, at många blifwit nödsakade, at med tiggande söka sin föda uti andra Socknar, och skola åtwen åtskilliga af hunger omkommit. År 1710 när Hans Excellence Grefve Nieroth med Krigsfolket tågade igenom denna Sockn, dog först i Köckö och egen betjent i pesten; dock spordes denna farliga gäst där ej vidare. Sedan de här ifrån kommit til Kuldela-by i samma Sockn, och där rastadt, afled af dem en Ryttare i ofwansnämde smittosamma siuka, i hwilken siuka 7 personer sedermera satte lifwet til på Wachuris hemman, och 3 på Lauri; men igenom alla möjliga och försigtiga anstalter blef, förmedelst Den Högstas nådiga hjeip, det förekommit, at samma farliga gäst, ej fick vidare inrymme, hwarcken uti de andra Hemman där i Byn, eller annorstädes i Sockn. Under förra Ryfska öfwerwäldet år 1716 eller 17 hafwer här i Sockn en farlig Bostapspest graserat, hwarigenom nästan all hornboskap

stör

störtat, förutan några Kalvar och ganska få äldre Creatur. Genom svåra skjutser hafva jämväl under samma ofreds tid alla Hästar här i Socken omkommit, några odogeliga Fälor undantagandes. Uti detta usla tillstånd blefwo Inbyggarna pålagde at förskaffa en Påsthäst för hwart Mantal, och oansedt 8 Hemman blefwo då på ett Mantal räknade, hafva de fläste likväl med största möda kunnat församla sig så mycket pengar, som til samme dyra Dragares inlöfande fordrades. När ock dessa Hästar blifwit utförde, och omkommit, blef hwar och en man, som häst war någorlunda dugelig, utcommenderad, at sielf bära Spannemål och andra victualie Persedlar emellan Tavastehus och Åbo. Wid åkerbruket måste de ock sielfwa draga plogen, såsom ock wid Hö- och Sädens bärningen med bärands sig framhjelpa, som där å orten icke eljest är brukeligit. Under bemålte bedröfweliga tid, war jämväl ibland en så stor brist på Salt, at det skedat allenast blifwit försäldt. Dessa svåra plågor hade en tvingande hungers nöd med sig i följe; ty sedan de för ofwannämde ordsakers skull hwarcken hunno eller kunde sin Åker tilböriligen sköta, måste deras redbara egendom, Kläder och annan husgeråd för det låra Brödet utgå; Och när detta blef alt, hade detta usla Folket ei annat til sitt lifsuppehälle, än allenast Barck och Måfja. Under en så högst bedröfwelig tid, har jämväl den bästa och hurttigaste Man i hwart Mantal med wäld blifwit utskrefwen, och bunden til Rykland afförder. Af detta manskap skola de fläste dödt i Pettersburg och de öfriga uti Siberien. Sedan den Högste fågnade hela Landet med den hugneliga freden, och Sweriges undersåtare fingo begifwa sig tillbaka til sitt Land, hafwa ej flera än 4 Man af bemålte manskap hit til Socknen återkommit. Under sidste Ryfska öfwerwäldet som påstod ifrån Hösten af år 1742 til Hösten af år 1743, war Somero åter uti ett yuckanswärdt tillstånd. Ty förutan de plågor som fiendteligit infall med sig förer, straffade den Högste så hela Landet igenom som åfwen denna Sockn med en swår hunger.

Om året näst förut, såsom ock det nysnämde wors Somrarna mycket kalla och korta; hwaraf skedd, at trästen på många ställen förtog årswäxten, och Någen, som ei hant tillräckeligen mogna til säningstiden, måste dock til utsäde användas, emedan ingen annan utwäg war at tilgå; denna Någen sköt wäl något up om Hösten uti Brädd men hade dock ej styrcka at uthärda öfwer Wintren; hwarföre man om Våren med besdröfwelse måste se Åkrarna helt swarta och Åkermännerna gå helt sorgse. Då war ej annan utwäg än Fallbarcken och Måssjan til at uppeålla det usla lifwet. Penningen och egendomen antwardades gjärna i Rysska händer för det låra Någmölet, som då i Helsingfors war til salo, 30 Daler Kopparmynt gafs då för en matta upfyld med Mjöl, som innehållt en chul eller efter Swerssk räkning 40 Kappar. År 1752 störtade här en hop Boskap, Får, Swin, Hästar, i boskaps-påsten, som i samma års Tabell observerat blifwit. Man wet ej hwaraf samma boskaps-påst härrörde; det är wist, at somligsteds här i Socknen wäxer på sumpiga ställen wid Sjö och Åstränder den ganska förgiftiga örten Cicuta virosa, som af Zinnwånarena kallas dels jaloürti, dels jalo juuri, isoyrti och åfwen katko, och hwaraf åfwen här ibland boskapen störta, då denna af hunger twungen kommit at äta därpå; men som denna finnes här i lika myckenhet det ena året som det andra, så kan ordsaken til förnämde boskaps död ej just så tillskrifwas denna skadeliga wäxt. Eljest äro flera, eller färre af boskapen, måst hwil Sommar här underkastade Rödsfoten, och skier, at åfwen Creatur ibland störta derigenom; rätta ordsaken här til har man ej ännu kunnat utröna. Mulbetet är dock här i Socknen nästan öfwer alt godt, och på friskt så kall, som siöwatten är här god tilgång. Man har här boor, på hwilkas utmark finnes öfwer 60 springkällor. Här i Somero Moder, Rörcka förwaras jämwoil ett af Silfwer gjord Kornax, som står på ett Silfwerstrå, något mera än ett halst qwarter långt, hwarom äro twänne berättelser: somliga säga at det blifwit af samtliga

För

Församlingens lemman til Kyrckan köpt, och där uphängt til äminnelse därpå, at den Högste efter en swår hungers nöd wäl signat Socknen med ymnig årswårt af Korn, som då öfwer alt varit utsätt, emedan en del ej haft stort Någ at om Hösten utså, eller ock at Någbrädden om Wineren blifwit aldeles förderfwat, så at de om Wären måste ånyo beså sina Årar med Korn. Somliga åter föregifwa twärt emot, at detta Kornar af Siffwer blifwit til Kyrckan köpt til äminnelse af ett swårt år, då Kornet blifwit lå fult af Kobl, eller sot ar at Landtmannen af sin Åker inret fått, dock hålles den förra meningen för sannolikare.

Denna Sockn har haft den fågnad och ämjuitt den heder, som ganska få Socknar uti Fimmeländ kunna berömma sig af: den har gifwit nattherbårge åt twånne Sweriges Stora Konungar. Alla gamla här i Socknen beröta enhälligt, at när Glorwürdigst i äminnelse Konung CARL IX. wid sin återresa från Wiborg frådades genom denna Sockn, hur Han varit öfwer natten på Seppås Hemman uti Oinasjärvi Gård; men årtal et och tiden kunna de icke nämna. År 1752 hade åter denna Sockns Innewånare den obestrisweliga glädje at hans Högst Saliga Majt, Konung ADOLPH FREDRICH lög öfwer natten, som war emellan den 9 och 10 Julii, uti Pikkäjärvi Gård i denna Sockn; ty sedan Hans Kongl. Majt med Sin höga Svite den 8 Julii om aftenen afrest ifrån Tavastehus, anlände Han den 9 wid Solenes yrgång til Pajula by, hwaräst Prästerskapet och åtskilliga Ståndspersoner, samt en myckenhet Bønder wero Hans Kongl. Majt til mötes wid en Åhreport, som wid bemålte by war uppsatt: hwarifrån Hans Kongl. Majt fortsatte Resan til Pikkäjärvi-By; här gjorde Hans Kongl. Majt sig underrättadt om det här i Landet wanliga plögningssättet med Orar utan tömmor, och om den twågreniga Plogen, som här brukas. Om aftenen förlustade Hans Kongl. Majt sig med jagande, och dagen därpå, eller den 10 Julii, sedan af Kongl.

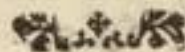
Sfwer Håf, Predikanten Lytkeman Morgonbön blifwit hål-
len, afreste Hans Kongl. Maj:ts Kläckan emellan 10 och 11 til Abo.

§. 9.

Åviks Glasbruk, som är det endaste i Finland, anlades
med Hans Kongl. Maj:ts Nådigste privilegium utan publi-
que understöd, år 1748 af Directeuren Herr Jacob Rein-
holt Depong å Sillanpää-Bys ågor, bestående af 6 Hemman.
De förste Glasblåsare woro ej flera än 2 och bägge Catholi-
ker, af hwilcka den ena blef död och den andra fick för sin hö-
ga ålderdoms skull dimission. Efter dese hafwa andra tillkom-
mit, twänne af Tyska Föräldrar födde och siu af Landets egna
barn, som arbeta i 2:ne hyttor, bestående af 12 råckstäder. Af
dese oswännämde 9 Mästare blåsa sex taffel och fönsterglas, 2:ne
dricks- och Winglas, och en Boutiller och Apothecare-glas.
Af alla dessa slagen är hwitt glas eller halft Crystal, hwaraf
dricks- och winglas göres, det förnämsta och kostbaraste; men
fönsterglas, som til flere hundrade listor här förfärdigas, de sig
måst betalande. Interessenterna wid Glasbruket äro bemalte
Herr Directeur Depong och Handelsmannen i Abo Herr Ja-
cob Bremer. Interessensskapet tilhöra 1½ Rusthåld, 4 Frälse-
och 8 Skattehemman, flere Torp och nybyggen utom ett Tegels-
bruk, som i dessa senare år blifwit anlagt, och en Säg som år 1761
blef flyttadt ifrån Somero til Kåskis Capel i Sanct Märrens
Sockn. Det färdiga glasförsäljes öfwer hela Riket och en liten
del exporteras til Ryssland. Antalet af folket, som nu finnes wid
detta Glasbruket, bestiger sig ungefär til 100 personer.

För arbetarens skull, hwaraf en del äro Swenska, en del
Finska, hålla och löna Interessenterna särskilt Präst. Den nu
härwarande Brucks-Predikanten är Herr Mag. Lars Leiman, som
sedan år 1761 förwaltadt den sysslan.

Wid detta Glasbruk hafwa denna Sockens Innewånare til-
fälle, at förnytra Wed, Ålsta och andra Landtmanna waror, samt
afwen at med körstor och dagswårcken förtjena sig penningar.

Min Fjäreaste Broder.

Stan twifwel finner du dig sielf ganska nögd med det ämne, Du lyckeligen waldet til at utföra, såsom ett Academiskt snilleprof, men tillåt at och jag, så godt jag kan, uppenbarligen berog i den innerliga sägnad, som jag häröfwer uti mitt hertta huser. Somero är vår gemensamma födelseort, at derföre se den omständeligen beskrefwen; det kan ej annat än förordseka en gemensam sägnad. Gud låte den alltid wäl gå! Jatila och Jurkvala af hwiiska den ena är vår födelse och den andra vårt upfostrinasställe. Har du antingen icke haft, eller och icke sokt tillfälle at nämna och upteckna, dock förtycker jag det icke, de äro defutom, samt förblifwa hos oss alltid, uti ett kärt minne.

Du såsom Auctor til denna wackra beskrifning, har wäl här ensam det nöje dig förbehållit, som den alltid får sig til upmuntran och belöning smaka, hwiilken ej undandraget sig möda och ett oförtrotit arbete; Men jag har likwäl öfwen wid detta tillfälle, förutan det som jag redan omtalt, såsom gemensamt, en synnerlig orsak at fögna mig, af den anledning, at du här medelst icke ollenast ådaga lägger prof af ett upodladt snille, utan och, bereder dig wäg, til at lyckeligen flifwa up på Pinda högd, dig sielf til en wäl förtient belöning för flit och dygd, och hulda Föräldrar samt Fjära Syskon til hugnad och förnöjelse. Den kärleksrike Guden låte alt ditt företagande lända til sitt namns äro, så warder det wiffeligen med wälsignelse bekrönt, den samme store Guden, efter hvars nådige förson, wi äro skilde ifrån vår första hemort, Han lære oss och dageligen betrackta at wi här icke hafwe någon warachtig hemwist, utan äro gäster och främlingar på det at wi alltid måge sucka efter vårt hemman som af Himmelen är och längta at wi därmed måga öfwerklädde warda 2. Cor. 5: v. 2. Då winner hos dig och mig flit råtta fullbordan den önskan af sálhet hwarmed, genom den Högstas bistånd intil döden framhårdar

Min Fjäreaste Brors

Troque Bror

HENR. GUST. BORENIUS.

Följande rättelser behagade den benägne Läsaren
gunstigt anmärcka:

- 3 Dedication Rad. 13 står dagen och året: bör heta dagen af året.
Rad. 8. 2 ctes til mina, bör heta: töcktes til min och mina.
Sid. 1. Rad. 2. bör heta Tavastehus Län, samt Nyland.
Rad. 5. läs: år Åbo och Tavastehus, Moder-Kyrckan i Some-
ro lika nära belägna, nämligen: $8\frac{1}{4}$ Mil.
Sid. 2. Rad. 10. står bägge, bör heta: alla.
Rad. 24. Låses myckenhet Kastvelbroar och Spångar.
Rad. 25. står Bro, läs: Spång.
Sid. 3. Rad. 10 står Å, låses Åå.
Rad. 21. til orden Somero Sockn, lägges nämligen: hela den
Tracten som lyder til Åbo Län.
Rad 25. til orden Kikala Sockn lägges, och lika många som
gränsa til Uskela.
Sid. 4. På orden 3. Kyrckor, bör följa, af sten, synliga ifrån
des gård Murila.
Sid. 6. Rad. 2. står Carplans, låses Carppelans.
Rad. 27. Pulikais, låses Palikais.
Sid. 8. Rad. 30. til orden i Capellet, lägges uti en Insiö i
Meuramåki eller Mettämies Skogen.

